עין משפט נר מצוה

קיז א מיי' פי"ז מהל' שבת הלכה לה סמג עשין א טוש"ע א"ח סי' שסא סעיף ג בהגה"ה:

רבינו חננאל

פי תקרה יורד וסותם, כלומר רואין בדעת כאילו קצה הסכך יורד וסותם, כדקיימא לן גוד אחית מחיצתא, ולא סמכינן אכותלי בתים העשוים לבתים ואחורי הבתים נעשין כותלי הסוכה. רבא אמר פסולה, לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם אלא בעינן שלשה דפנות הנראות לעין כי הן לסוכה. לימא בפלוגתא דרב ושמואל פליגי, דאתמר אכסדרה בבקעה, כגון שהעמיד ד' עמודים בבקעה וסיכך עליהן, רב אמר מותר לטלטל בכולה ושמואל אמר אין מטלטלין בה אלא בד' אמות. ודחינן לה, אליבא דשמואל כולי עלמא לא פליגי,

אמרינן פי תקרה יורד וסותם רבא אמר פסולה לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם אמר ליה רבא לאביי לדידך דאמרת פי תקרה יורד וסותם אפילו הפחית דופן אמצעי אמר ליה מודינא לך בההיא דהוה ליה כמבוי המפולש לימא אביי ורבא בפלוגתא דרב ושמואל קמיפלגי דאתמר [א]אכסדרה בבקעה רב אמר [א]מותר לטלטל בכולו דאמרינן פי תקרה יורד וסותם ושמואל אמר אין מטלטלין בה אלא בד' אמות דלא אמרינן פי תקרה יורד וסותם אליבא דשמואל כ"ע לא פליגי

כי

ולמאי דפי' בקונטרס דלאביי פי תקרה יורד וסותם מכל צד קשה דהא לבתר הכי מסיק דכי אפחית דופן אמצעית ונשתייר בסוכה שתי דפנות זו כנגד זו כמין מבוי מפולש דבהא מודי אביי דלא אמרינן פי תקרה יורד וסותם כ"ש כאן דאין לה דפנות כלל ומיהו בקונטרס חילק משום דהתם מיירי בחצר בלא אכסדרה דפירש לדידך דאמרת פי תקרת אכסדרה יורד וסותם תימא נמי בסוכה העשויה בחצר מסוככת בנסרים עבים שאין רחבים ד' ונפחת דופן האמצעי ושנים מכאן ומכאן קיימין מכשרת לה נמי על ידי פי תקרה שלה ותימא בה פי תקרת נסרים יורד וסותם אמר ליה בההיא מודינא לך כיון דאויר פתוח לנגדה דמיא למבוי מפולש ועשוי לקפנדריא ולבקעת רבים משמע מתוך פירושו שרוצה לפסול יותר לפי שאויר החצר מקיף סביב לסכך מהיכא דתקרת האכסדרה מקפת לו משום דהאי דמי טפי למבוי מפולש מהאי וסברא משונה היא לפיכך נרא' כי (א) מעיקרא פליגי בסיכך על אכסדרה שאין לה פצימין ביש לה שתי דפנות כהלכתן כמין גאם מזרח ודרום או מזרח וצפון דאורחא דמלתא למיעבד נייעות קצת ואע"ג דאין כאן שלישית כלל שרי אביי על ידי פי תקרה ורבא מקשה לאביי דאילו היו שתים זו כנגד זו וליתא לאמצעית אי הוה שרי לה על ידי פי תקרה והאי דנקט הפחית לאו דוקא דהוא הדין אם נעשית כך מתחלה ושמא כשנעשית כך מתחלה שייך ביה נמי לשון פחיתה ואמר ליה אביי בהא מודינא לך דלא אמרינן פי תקרה משום דהוה כמבוי מפולש דלית להו לרבנן פי תקרה כדתנן בסוף כל גגות (עירובין דף צה.) דפליגי בבונה עלייה על גבי שני בתים ואפילו רבי יהודה דשרי התם הני מילי גבי שבת דאית ליה שתי מחיצות דאורייתא אבל גבי סוכה דשלש מחיצות דאורייתא מודה דמפולשות לא אמרינן בה פי תקרה יורד וסותם ורבא דהוה מקשה סלקא דעתיה דאפילו לרבנן דלית להו פי תקרה התם אמר אביי כאן פי תקרה יורד וסותם מיגו דשייך לגבי אכסדרה שאינה מפולשת דהוה אמרינן פי תקרה אם היתה צריכה מהני נמי לגבי סוכה המפולשת ומיהו לפי מה שפירשתי קשיא דמשמע פרק כל גגות (שם דף צג.) דמפולשת מכשר נמי אביי דאמר ליה רבא לאביי ולא מצינן מחיצה לאיסור והא סיכך ע"ג אכסדרה שיש לה פצימין כשרה ואלו השוה את פצימיה פסולה אמר ליה לדידי כשרה לדידך סילוק מחיצות היא והשתא יש לה פצימין דהתם לא הוי כיש לה פצימין דהכא דעל כרחך בההיא דהתם פליגי וזהו פי' דשמעתין דהתם לפי מה שפירש בקונטרס שם דסיכך על גבי אכסדרה שיש לה פצימין יש לה שתי דפנות כהלכתן לארכה ועשויה כמבוי ובדופן שלישית קבועים עמודים בזוית ויש להן טפח כשרה דתנן שתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח ואפילו השוה את הפצימין שבנה שתי מחיצות בתוכה אצל מחיצות הראשונות ונמצאו פצימין עומדין בין ב' המחיצות מכאן ובין ב' המחיצות מכאן ובתוך האכסדרה אין נראין פסולה דאין לה אלא שתי מחיצות לדידי כשרה (ב) דפליגא עלך בהא מילתא דאפילו אין לה שום מחיצה דאית לי פי תקרה יורד וסותם דסתם אכסדרה תחובין לו קורות מלמעלה מעמוד לעמוד שעליהן נותנין את התקרה והנך קורות יש להן פה דהיינו תקרה שאינה עגולה אלא מרובעת ולדידך נמי דאמרת פסולה אין כאן מחיצה לאיסור דהכא היינו טעמא שסילק מכאן את הפצימין ואת המחיצות הראשונות על ידי מחיצות הללו ומעמידה על אלו לבדן והשתא לפי מה שחילק בקונטרס בין מפולשת לאויר החצר למפולשת לאכסדרה ניחא אבל לפי מה שפירשתי קשיא וצריך לומר דשתי דפנות דהתם לאו במפולשות זו כנגד זו אלא כמין גאם כדפרישי' והפצימין במקום שלישית של טפח וארבע פצימין לארבע זויות של אכסדרה שכן דרך להושיב קורות מעמוד לעמוד לבנות עליהם תקרת האכסדרה ואותן העמודים בולטין בראשי הדפנות במקום טפח וכשהשוה פצימה שעשה מחיצות אחרות כנגד אותן שתים כמין גאם מבפנים לפצימין ואין נראין בתוך הסוכה ומ"מ לאביי כשרה מכח פי התקרה אפילו ליכא מחיצות כלל ומיהו פצימין דשמעתין דפליגי בהו באידך לישנא מכח לבוד צריך לאוקומי במוקפת פצימין הרבה ואין שם מחיצות כלל אלא הנך פצימין נעשין מחיצות לסוכה מכח לבוד ואם באנו להשוותה להא דעירובין וביש לה שתי מחיצות והפצימין לזויות צריכין אנו לומר שיש לכל זוית שני פצימין סמוכין זה לזה בתוך שלש ואין בעוביין טפח אלא מכח לבוד וכ"ש דניחא ליה טפי טעמא דרבא דמצינן למימר דקסבר דגמירי טפח בלא לבוד דלא אמרינן לבוד אלא למחיצות שלימות ולא למחיצה של טפח:

אמרינן פי תקרה יורד וסותם. מכל צד: **רבא אמר פסולה לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם.** כדמפרש טעמא לקמן. פי תקרה עוביין של נסרים בחודן וכן (ב) עובי ראשיהן הכלה לצד סוכה: **לדידך דאמרת פי תקרת אכסדרה יורד וסותם.** תימא הכי נמי בסוכה העשויה באמצע חצר ומסוכך בנסרים עבים שאין רחבים ד' ונפחת דופן האמצעי ושנים מכאן ומכאן קיימין מכשרת לה נמי על ידי פי תקרה שלה ותימא בה פי תקרה יורד וסותם: **מודינא לך בההיא.** דכיון דאויר פתוח לנגדו דומיא דמבוי מפולש ועשוי לקפנדריא לבקיעת רבים: **לימא אביי ורבא.** קא סלקא דעתיה טעמא דרבא משום דקסבר בחד דופן או בשנים אמרינן יורד וסותם אבל בכל צד לא אמרינן: **בבקעה.** להכי נקט בבקעה דמתוך שאינה סמוכה לבית אין לה דפנות שאין עושין דפנות לשם אכסדרה אבל פעמים שעושין אותה לפני הבית ודופן הבית סותמה מאחריה: **לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם.** וטעמא מפרש בעירובין (דף צד:) בארבע דפנות לית ליה אבל אם היתה שם דופן שלימה אית ליה יורד וסותם באחרייתא. לימא כו' אביי כרב ורבא כשמואל: **אליבא דשמואל כולי עלמא לא פליגי.** כך פירוש סוגיא זו בכל מקום שיכול להעמיד דברי אחד מהן שלא במחלוקתן של אחרים ודברי השני אינו יכול להעמיד אלא במחלוקת אומר כן. אליבא דשמואל ודאי כדקאמרת הוא דרבא לחודיה הוא דאמר כשמואל ואביי אינו יכול להעמיד דבריו כשמואל ואליבא דשמואל לא פליג אביי למימר כשרה דמה לענין שבת דמחיצות פי תקרה לחלל אכסדרה עבידי שהתקרה לצורך אכסדרה נעשית לא שרי להו שמואל בסתימת פי תקרה כל שכן לענין סוכה שלא לשם סוכה נעשה שהרי חוץ לחללה של אכסדרה היא נעשית ומחיצות לצורך תוכן עשויות ולא לצורך חוצה להן:

כי

אכסדרה בבקעה. בפרק כל גגות (עירובין דף צד:) פירש בקונטרס דנקט בבקעה משום דבבקעה הויא אכסדרה פרוצה מארבע רוחותיה ועומדת קירויה על ד' יתדות אבל בעיר סתם אכסדראות סמוכות לבית או לחצר ודופן הבית סותמה מאחריה ומודה שמואל התם דיורד וסותם וזהו כפי גרסתו דגרים בשילהי כל גגות (שם דף צד:) ומי אית ליה לשמואל פי תקרה יורד וסותם ומשני כי לית ליה בד' אבל בג' אית ליה ופירש שם בקונטרס כי לית ליה בד' במקום שצריך לעשות ארבע מחיצות בסתימת פי תקרה כגון אכסדרה אבל בג' אם היתה בה מחיצה אחת כהלכתה ופי תקרה לשלש מחיצות מכשר וקשיא דהא מוקמינן הכא אביי כרב ולעיל קאמר אביי בההיא מודינא לך משום דהוה כמבוי מפולש אלמא דאפילו בשתי מחיצות לית ליה פי תקרה כ"ש היכא דליכא כלל ואם באנו לחלק משום דאיסור בקעה דהתם כרמלית דרבנן אם כן לרבא נמי נימא הכי ועוד פליגי ר' יהודה ורבנן בסוף כל גגות (שם דף צה.) גבי שתי מחיצות ברה"ר אי אמרינן פי תקרה או לא וגבי בקעה אמר רב פי תקרה אפילו בלא מחיצות אם לא משום דזה מדאורייתא וזה מדרבנן ור"ת גריס איפכא וכן ר"ח כי לית ליה בשלש כלומר כשאין בו כי אם שלש מחיצות והרביעית פרוצה במלואה דסתם אכסדרה כך היא כדאמרינן בשלהי לא יחפור (ב"ב דף כה:) עולם לאכסדרה הוא דומה ורוח צפונית אינה מסובבת ואמר בהקומץ רבה (מנחות דף כט:) מפני מה נברא העולם בה"א מפני שדומה לאכסדרה שכל הרוצה לצאת יצא אבל בארבע כשיש שם ארבע מחיצות כגון שיש ברביעית שני לחיים ומשהו דאיכא שם מחיצה אע"פ שפרוצה ביתר מעשר אית ליה פי תקרה ורב אפילו פרוצה במלואה ואפי' בשתי מחיצות אית ליה פי תקרה ובלבד שלא יהא מפולש מדקפריך בשלהי כל גגות (עירובין דף צד:) גבי וכן בית שנפרץ משתי רוחות מאי שנא מרוח אחת דאמרינן פי תקרה יורד וסותם משתי רוחות נמי אמרינן פי תקרה יורד וסותם ומשני רב כגון שנפרץ בקרן זוית (ג) דקירויו באלכסון והדתניא התם לעיל בההוא פירקא (דף צג.) בית שחציו מקורה וחציו אינו מקורה גפנים כאן מותר לזרוע כאן דאמרי' פי תקרה יורד וסותם אע"ג דליכא התם שם ד' מחיצות אין לדמות כלאים לשבת דאפילו פאות מותר לכלאים כדאמרינן פ"ק דעירובין (דף יא.) והאי דנקט הכא בבקעה לפי' ר"ת יש לפרש דנקט בקעה שהוא מקום איסור טלטול דבקעה שהיא כרמלית א"נ משום דאיירי נמי באכסדרה שיש לה שתי מחיצות דהתם נמי אית ליה לרב פי תקרה ובלבד שלא תהא מפולשת כדפרישית ואי הוה נקיט אכסדרה שבחצר הוה משמע דווקא כשיש לה שלש מחיצות דסתם אכסדרה שבחצר מושכת בכל אורך שבחצר או ברוחב אלא שהיא עד אמצע החצר ופרוצה במלואה לפנים:

אחוי

מסורת הש"ס

א) עירובין [כה. צ:] צד:, ב) [וכן רש"ש],

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה סיכך על גבי וכו' וסברא משונה היא לפיכך נראה כי פליגי מעיקרא בסיכך על גבי אכסדרה: (ב) בא"ד לדידי כשרה דפליגנא עלך: (ג) ד"ה אכסדרה וכו' שנפרץ בקרן זוית וקירויו באלכסון:

מוסף רש"י

אכסדרה בבקעה. אכסדרה מקורה בגג חלק כעליות שלנו ואינו משופע והיא קירוי שבכל הש"ס (ערובין כה.) הבקעה כרמלית, כדאמרינן ביציאות השבת (שבת ו:) ואכסדרה זו פרוצה מד' רוחותיה ועומד קירויה על ד' יתדות ונותנין ד' קורות מיתד ליתד ועליהן מסדרין הנסרין, ואותן הקורות קרי פי תקרה, והאי דנקט בקעה משום דבעיר סתם אכסדראות סמוכות להקיף בית או חצר, ואיכא מחיצה אחת או שתים, ומודה שמואל התם דמטלטלין (ערובין צ:).